

HAKİKATİN İZİNDE

Konuşmalar, Okur Mektupları, Söyleşiler, Edebiyat Yazıları

Thomas Bernhard 9 Şubat 1931'de Hollanda'nın Heerlen kentinde Avusturyalı bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Annesi yazar Johannes Freumbichler'in kızıdır. Bernhard, Viyana ve Seekirchen'de annesinin ailesinin yanında büyüdü. 1943 sonbaharından 1944 sonbaharına dek Salzburg'da yatılı bir okulda okudu. 1945 yazında Salzburg'daki Johanneum'a başladı. 1946 sonunda bütün aile Salzburg'a taşındı. 1947'de lise öğrenimine ara vererek bir bakkalın yanında çıraklık yaptı. 1948'de zatülcenp, 1949 ilkbaharında ağır bir akciğer rahatsızlığı geçirdi. 1949 Şubatı'nda büyükbabasını, 1950'de annesini yitirdi. 1951 yılına kadar Grafenhof'taki sanatoryumda kaldı, orada ilk yazarlık denemelerini gerçekleştirdi. 1952-1957 yılları arasında Salzburg Mozarteum Akademisi'nde müzik ve oyunculuk öğrenimi gördü; Artaud ve Brecht üzerine hazırladığı benzersiz bitirme çalışması büyük bir yankı uyandırdı. 1957'den başlayarak serbest yazarlık yaptı, uzun süreli olarak yurtdışında kaldı. 1965'te Ohlsdorf'ta (Yukarı Avusturya'da) bir çiftlikte yaşamaya başladı. Seksenli yıllarda Viyana'da da yaşadı. 12 Şubat 1989'da Gmunden'de (Yukarı Avusturya'da) öldü.

Kitaplık dergisinin Mayıs-Haziran 2001 tarihli 47. sayısında “vesikalık konuğu” olan Thomas Bernhard ile Kurt Hofmann'ın yaptığı bir dizi söyleşiden oluşan *Thomas Bernhard'la Konuşmalar* adlı kitap YKY tarafından 2000 yılında yayımlandı.

Türkçede başlıca yapıtları: *Wittgenstein'in Yeğeni*, Metis, 1989; *Kahramanlar Alanı*, Can, 1992; *Neden - Bir Değini*, Sel, 2015; *Kiler - Bir Kaçış*, Sel, 2015; *Nefes - Bir Karar*, Sel, 2016; *Soğuk - Bir Soyutlama*, Sel, 2016; *Çocuk*, Sel, 2016; *Tiyatrocu*, Mitos Boyut, 1999; *Odun Kesmek*, YKY, 1999; *Bitik Adam*, YKY, 2000; *Eski Ustalar*, YKY, 2002; *Ses Taklitçisi*, YKY, 2003; *Yok Etme*, YKY, 2005; *Don*, YKY, 2006; *Beton*, YKY, 2007; *Yürümek • Evet*, YKY, 2009; *Düzelti*, YKY, 2011; *Amras • Watten*, YKY, 2013; *Kireç Ocağı*, YKY, 2015.

M. Sami Türk 1986 İstanbul doğumlu. 2008 yılında Marmara Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. İstanbul Üniversitesi'nin aynı bölümünde yüksek lisans yaptı. 2011 yılından beri Sakarya Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okutmanlık yapmaktadır. Thomas Mann, ETA Hoffmann ve Arthur Schnitzler'den çevirileri yayımlandı.

*Thomas Bernhard'ın
YKY'deki kitapları*

- Odun Kesmek (1999)
Bitik Adam (2000)
Eski Ustalar (2002)
Ses Taklitçisi (2003)
Yok Etme (2005)
Don (2006)
Beton (2007)
Yürümek • Evet (2009)
Ödüllerim (2010)
Düzelti (2011)
Amras • Watten (2013)
Goethe Öleyazıyor (2013)
Ungenach (2014)
Kireç Ocağı (2015)
Ucuzayiyenler (2017)
Hakikatin İzinde (2017)

THOMAS BERNHARD

Hakikatin İzinde

Konuşmalar, Okur Mektupları,
Söyleşiler, Edebiyat Yazıları

Çeviren
M. Sami Türk

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 4992
Edebiyat - 1430

Hakikatin İzinde - Konuşmalar, Okur Mektupları, Söyleşiler, Edebiyat Yazıları
Thomas Bernhard

Özgün adı: *Der Wahrheit auf der Spur*
Almanca aslından çeviren: **M. Sami Türk**

Kitap editörü: **Fahri Güllüoğlu**
Düzeltili: **Korkut Tankuter**

Kapak tasarımı: **Nahide Dikel**
Sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **Akgül Yıldız**

Baskı: Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.
Dudullu Organize San. Bölgesi 1. Cad. No: 16 Ümraniye-İstanbul
Tel: 444 44 03 • Fax: (0216) 365 99 07-08 • www.bilnet.net.tr
Sertifika No: 31345

Çeviriye temel alınan baskı: Suhrkamp Taschenbuch Verlag, 2012
1. baskı: İstanbul, Kasım 2017
ISBN 978-975-08-4118-7

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2014
Sertifika No: 12334

© Suhrkamp Verlag Berlin 2012
All rights reserved by and controlled through Suhrkamp Verlag Berlin.

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

- Jean-Arthur Rimbaud 100. Yaş Günü Anısına • 9
Josef Weinheber'in Eserleri • 18
Siyah Güneşler ve Şen Mizaçlar Hakkında • 20
Salzburg: Kokoschka ve Manzü • 22
Salzburg Bir Oyun Bekliyor • 24
Genç Yazarlara • 26
Şairler Georg Trakl Hakkında Konuşuyor • 29
Genç Dimaçlar • 30
Tonhof Tiyatrosu • 31
İki Tokat Yeter mi? • 32
Berraklıkla Birlikte Soğuk da Artar • 33
Siyasi Sabah Ayini • 36
Ölümsüzlük İmkânsızdır • 41
Geçmiş Araştırılmamış • 47
Bir sonraki kitabım... • 58
Saygıdeğer Bakan, saygıdeğer konuklar... • 59
Hakikatin ve Ölümün İzinde • 60
Avusturya'da Hiçbir Şey Değişmedi • 66
Asla Hiçbir Şeyle İşini Bitirmemek • 68
Grand Hotel Imperial Dubrovnik • 70
Bernhard Kaut'a Telgraf Çeker • 72
Lizbon'dan bakınca... • 74
Dün Augsburg'da: Bernhard AZ'yi ziyaret etti
"Lech Nehri Lağımı"nın Tartışmalı Yazarı Kendini Sorguya
Çektiriyor • 75

- Thomas Bernhard: “Festival oyunlarına ihtiyacım yok” • 78
    “Kremřantiden Ortaya Bir Şey ıkılmaz” • 80
        Bernhard Minetti • 90
    Thomas Bernhard Konuşuyor • 92
        Günümüzde Yazarlık • 94
    “Yıkıcı, Korkunç Bir Herif” • 95
    Thomas Bernhard’ın Lizbon Tecrübeleri • 98
        Günaydın Salzburg • 99
Tiyatro artık eskisi gibi değil mi? Kıtılığa Dair Makale • 109
Bremen Edebiyat Ödülü Sahipleri Üç Soruya Cevap Verdiler • 113
    Saygıdeğer konuklar... • 114
    cadı avına dair svabya... • 115
1977 Avusturya Milli Bayramı Vesilesiyle • 116
    Hepsi Aslında Őaka • 118
    Bořluęu Cümlelerle Dolduruyorum • 128
Saygıdeğer Annelere Lucan-Stood Hanımefendi... • 131
    Orman Büyük, Karanlık da • 133
Thomas Bernhard: *Zeit* Gazetesine Mektup • 144
    Sevgili *Zeit* gazetesi... • 146
    Saygıdeğer Başkan Bey... • 148
Sahne iplerinin grandükü sevgili Peymann... • 149
    Ayrılmama Dair • 150
    Kāğıt Üzerinde Birini Öldürebilirim • 152
    Saygıdeğer Herr Ruiss... • 166
    Emekli Salon Sosyalisti • 169
    Saygıdeğer Herr Ruiss... • 173
    Tumturak • 174
Çevremde yaşayan ve adlarıyla sanlarıyla tanıdığım
    Avusturya Sosyalist Partisi mensupları... • 175
    Paranoya mı? • 176

- Ben ve çalışmalarım... • 178
- Zırhlarımı havalandırdılar mı bütün insanlar birer canavardır • 179
- Zaten Herkesi Karşıma Almışım • 185
- Yasak • 187
- Bernhard'ın Adli Hitabeti • 188
- Ben skandal bir yazar değilim • 192
- Daha yurtdışından yeni dönmüşken... • 194
- Vranitzky. Bir Karşılık • 195
- Cevap • 198
- “Bir Şeref Mezarından Öbürüne” • 199
- Saygıdeğer Dr. Temnitschka... • 201
- Avusturya'daki profesör enfasyonunun bastırılmasına katkı... • 202
- Sohbet etmek isteyen kişilerden şüphelenirim • 203
- Sevgili Claus Peymann... • 219
- Bir Felaketten Öbürüne • 220
- ... fakat sadece bas solisti olarak • 230
- Bernhard Europalia'ya Karşı • 233
- Saygıdeğer Federal Bakan... • 235
- Benim Mutlu Avusturyam • 237
- Tramvay Mücevherdir • 243

Ekler

- Notlar • 281

Jean-Arthur Rimbaud 100. Yaş Günü Anısına

Saygıdeğer dinleyiciler,

Derler ki şairleri ancak öldüklerinde, mezar taşı veya ıslak toprak yığını onlarla bizim aramızda o kesin ayrılışı meydana getirdiğinde, lirik şiirlerin yaratıcısı aciz ve sefalet içinde boğulduğunda, aşağılık zihinlerin anma nutuklarındaki o güzel ve utanç verici tabirle söylendiği gibi, şair, ruhunu teslim ettiğinde anarız. O zaman, tanrının izniyle, adres rehberinin sayfalarını karıştırmaya başlayan kamulaştırılmış bir kalem zaten bulunur ve şairden sonraki nesillerin eserleri gidecekleri yolu tutturur. Çelenk vardır, “çelenkçik” vardır; meyhane ile bakanlık arasında eğlenceli bir hareketlilik gelişir, bu gelişim ya şairin edimi tekrar ortadan kaybolana veya birilerinin onun eserlerini yayımlamaya karar vermesine dek sürer. Kutlamalar ve bir debdebe olur, ölünün vazifesi keşfedilir, zorla gün yüzüne çıkarılır –şairi resmen “tertiplerler”– bunu da sırf, nihayetinde ekmek kapıları olan can sıkıntılarını geçirmek için yaparlar. Zaten (bizde!) öyle değil midir; anılan, şair yerine, selamlamayı yapan kültür bakanlığındaki beyefendi, şiirleri düzenleyen beyefendi, aktör ve şiirleri okuyan kişi olmaz mı? Bu kadar yapmacık, yakıştırma bir kültürü, ortaya utançtan başka şey çıkaramayan bu kadar sanat piyasası gevezeliğini duysa Hölderlin veya Georg Trakl gibilerin mezarlarında kemikleri sızlamaz mı!

Meselemiz Jean-Arthur Rimbaud'yu hatırlatmak. Tanrıya şükür, Rimbaud Fransız'dı! Öyleyse şair sözünün gücüne ve ihtişamına inanalım, zihnin süregiden yaşamına, her asrın ancak bir veya iki tanesini meydana getirdiği unsurlardan yapılma birkaç büyük adamın sayfaları arasında ortaya çıkan resimlerin (ölü resimlerinin ve hayallerin) tahrip edilemezliğine inanalım. Kendimizi kandırma-yalım; muazzam, heyecan veren, katıp katıştıran ve sakinleştiren kalıcı şeyler, kuzukulağı gibi çayırdaki bitmezler! İnsanın derinlere

bakmasını sağlayan manidar bir mısra her gün, her yıl ortaya çıkmaz. Makine böylesine temel bir hamle yapmadan ve bize bir tane, belki sadece bir tane önemli bir dünya edebiyatı eseri ulaştırmadan önce hep birkaç bin tane kitabın basılıp atılması gerekir. Sürekli rağbet gören şeylere asılıp ayyaşların oturduğu birahanelere kadar sesini ulaştırırlar, dergi şairleri ve işi bazen Nobel Ödülü almaya kadar vardırıran edebiyat işportacıları, çoğunlukla allanıp pullanmış boş lakırdılardan ve moda üretiminden ibarettir. Edebiyatta asıl mesele asli olandır, temel olandır, Jean Arthur Rimbaud gibileridir.

Fransa'nın şairi gerçek bir temeldi, mısraları kanlı canlıydı. Bu söz üstadı için, çevrilmesi imkânsız Rimbaud için yüz yıl dediğiniz hiçbir şeydir. O konvansiyonel olmayan bir usulle hayatı köküyle birlikte pençelerine taktı, aynı zamanda da onu saygı ve ölüme düşkünlüğüyle kavradı. Rimbaud'nun şiiri tamamlanmıştır, o yirmi üç yaşındayken kitabını kapattı, "Sarhoş Gemi"sini, "Esinlenişler"i, "Cehennemde Bir Mevsim"ini. Bir daha asla şiir yazmak için kalemine dokunmadı, içini edebiyattan tikslenme almıştı. Ama işini tamamlamıştı, bu kadarı yeterdi. "Absurde! Ridicule! Dégoûtant!" – mısralarından hayranlıkla bahsettiklerinde ve onu Fransa'daki edebiyat âlemine geri kazanmaya çalıştıklarında Rimbaud lafi işte böyle geçiştiriyordu.

Rimbaud 20 Ekim 1854'te Charleville'de doğdu. Babası subay, annesi başka her kadın gibiydi, oğlunun iyiliğini düşünüyordu ama hamuru mayalanmaya başladığında, dokuz yaşındayken ilk mısralarını, ilk "Denemeler"ini, hayallerini, Fransa'nın en iyilerinden sayılan ilk şiirlerini okuldan eve getirince annesini bir şüphe ve çekingenlik aldı. Rimbaud, 1870 Temmuzunda "Sancho Pansa'nın Eşeğine Hitabesi"ni anlattığı mükemmel Latince mısraları için ilk ödülünü alır. Daha üniversitedeyken Ardenler'deki bir gazete için yazılar yazar ve hem Napolyon'a hem Bismarck'a aynı şiddette saldırır. İnsanların fakirliğini görmek ve derdini çekmek için Paris'e yayan gider, insanların ıssızlığının ve insanlardan korkusunun içine dalar ve her bir bulvarın arasındaki canından bezmişlerin ve beşparasızların koynuna atılır. Anlatıldığında göre o sıralarda saçları at yelesi kadar uzundur, yanından geçen biri berbere git-

sin diye ona dört sou* sunar, “Charlevilleli Şair” de tutar parayı tütüne yatırır. Sonra Babylon Kışlası’nda, ırkların ve sınıfların bu yoğun karışımında, ihtilale tanık olur ve hararetle haykırır: “Ben işçi olmak istiyorum! Mücadeleci olmak!” – Sekiz günlük bir mücadeleden sonra hükümetin birlikleri başkente hücum eder, esir alınan ihtilalcilerinin, yani Rimbaud’nun dostları ve yoldaşlarının kanı akar. Hayatının ilk büyük sarsıntısını atlatmış olan kendisiyse mucize eseri oradan kurtulur. Ama Charleville artık yuvası olmaktan çıkmıştır.

Rimbaud bir şehitti, “sosyal” birisiydi ama asla politikacı değildi. Politikayla da, sanatın yabancılaşmasıyla da ne ilişkisi ne ortak noktası vardı. Bir insandı, ne eksik ne fazla ve insan olarak zihnin uğradığı tecavüz onu asabileştiriyordu. Charleville’de bir köşeye oturup hararetle şiirleri “Sarhoş Gemi”yi –halbuki henüz denizi tanıımıyordu– ve bir cümbüş, nefret uruna karşı bir itham ve Paris insanının günahlarının şiiri olan “Paris Tekrar Nüfuslanıyor” şiirini yazdı; içini öfke sarmıştı, nehir boyu yürürken “manen sükuna ermesi saatler sürüyordu.” O muhteşem “Kilisedeki Zavallılar” isimli manzum yapıtını “kalbi güm güm atarak, tahtadan meleklerle durmadan bakıp arkalarında tanrının olduğunu sanan pasaklı çocukların yanında...” yazdığında Rimbaud on yedi yaşındaydı. Rimbaud komünistti, evet ama Champs-Élysées’de sarayları ateşe vermek isteyen değil, bir zihin komünistiydi, şiirinin ve sembolik düzyazısının komünistiydi.

Fransa’da saygı duyduğu yaşayan tek şair olan Verlaine’e mısralarını gönderdiğinde Verlaine ona, “Venez, chère grande âme!” gibi klastikleşmiş bir cümleyle cevap verir. Sarhoşluğa doymuş salonlara bir tanrı gibi girip çıkan “Paris’in şairi” evinin kapısında “vakur” bir adam yerine on yedisindeki üstü başı perişan Jean’ı bulunca nasıl da hayrete kapılır. İşte bu adam “Sansasyon”u, o büyük ve yakıcı şiiri ardında bırakmıştır. Heyhat, ne devirlerdi onlar!

Verlaine’le birlikte Rimbaud için yeni bir çağ başladı, çok dostane ve son derece insani bir devirdi bu; ikisi birlikte Londra’yla, dünyanın en büyük limanının boğucu havasıyla, kapkara fabrikaları olan Orta İngiltere’yle tanışmak için İngiltere’ye seyahat etmişler,

* Para birimi. Kanada Fransızcasında cent. (ed. n.)

–kısa süreliğine! – ayrılmak üzere Brüksel’e geçmişlerdi. Söylen-
diği üzere Verlaine’in, “ardına bakmadan” bir sabah terk ettiği
ailesinin yanına, “evine” dönmesi lazımdı. Pasaportları olmadan,
hiçbir şeyleri olmadan Avrupa’da gezinme lüksüne sahip bu iki
berduş birbirlerinden ne kadar farklıydılar; “düzyazıyla hazme-
dilmesi” gereken yeni devasa gerçekliğin önüne kattığı, kaçak,
durmadan firar eden Rimbaud bir tarafta; yumuşak ve Rimbaud’ya
çok düşkün Verlaine öbür tarafta; Verlaine Katoliklik ve kurtuluş
için çabalar ve derin şiirlerini Rimbaud’ya borçludur; bu şiirler
mağlup bir adamın, Charleville’li küçük kardeşini kavgada vurup
ağır yaraladıktan sonra hapishanede kaleme aldığı artık sükûnet
halindeki bir insanın kutsanmış şiirleridir. Verlaine Rimbaud
için büyük şairdi ama yumuşak ve müptelaydı, oysa Rimbaud
Verlaine’in şahsında “İsa Mesih haricindeki tek yaşam zenginliği”
biçimini almıştı. Bunu yanlış anlamamak lazım: Verlaine “kardeşi-
nin” şairane gücünü seviyor, Arthur’un o muhteşem duru yüzünü
ise artık sevmiyordu.

Şairlerin hayatı sokak seviyesine indirilemez ama Rimbaud’nun
hayatı çok muazzam, çok büyük, bununla birlikte bir azizin hayatı
kadar da inançlıdır. Şiiri gibi o da karşımızda durur: iğrenç, hakiki,
güzel ve tanrı elinden çıkmış gibi!

Rimbaud Almanya’da Stuttgartlı Doktor Wagner diye birinin evinde
hocaydı, Belçika’da dolanıp Hollanda’ya gitti. Sömürge birliklerine
katılmak için başvurdu ve yedi haftalık denizaşırı seyahatten sonra
Cava’ya ulaştı. Ama askerlik hizmetini de, vaktiyle sahip olduğu
“dünyayı görmek için misyoner olmak” düşüncesi gibi ciddiye
almadı. Hollanda Hindistanı’nda karaya çıktığında sanki, iğrenç
medeniyetin ulaşamayacağı bir yerde olma hedefine ulaşmıştı.
Kaçtı, Batavia’ya gitti, askerliğe başlarken verilen parayla geçindi,
bu yeni topraklarda dolandı durdu, hayvanlarla ve aptallarla beraber
yaşadı, 1876 yılında evine dönmek için bir İngiliz gemisine bindi.
Bir süreliğine yorulmuştu. Helena Adası’nın yanından geçerken
geminin durdurulmasını istedi. Arzusu yerine getirilmeyince, adaya
yüzmek için denize atlayıverdi. Mutlaka Napolyon’un ordugâhını
görmek isteyen Rimbaud gemiye yeniden zor zahmet bindirilebildi.
Tam 31 Aralıkta tekrar Charleville’e vardı.

O, ömrü boyunca bir maceraperest oldu, hayatının yarısını yollarda geçirdi. Edebiyata çoktan yüz çevirmişti, bir daha da bir şey yazmadı:

“Yoldaki çakıllarda parçalamıştım pabuçlarımı,
sekiz gün boyunca. Charleroi’da mola verdim.
‘Yeşil Kabare’de tereyağlı ekmek istedim
bir de soğumaya durmuş jambon.

Masanın altına uzattım ayaklarımı,
rahat rahat, baktım duvarlara
üzerlerindeki basit resimlere. Ah tarif edilemez,
dik göğüslü garson kız bana getirdiğinde

şen bakışları, gülen ağzıyla,
–yoktu öpülmekten korkusu! – renkli tabakta
tereyağlı ekmek ile sıcak jambon,

beyaza çalan pembeydi rengi, sarmısak kokulu ve baharlı
bir de parlak yaz güneşinin çevirdiği
birayı boşalttı uzunca bardağa.”

Artık sadece keyif çatıyordu. Sonra tekrar Marsilya’ya gider ve anahtarlık satar, Mısır’a geçer, tekrar Fransa’ya döner ve nihayet kahve ve parfüm alıcısı olarak Arabistan’a giden bir gemiye biner. Kasımda Arabistan’ı terk eder ve Zeyla’ya ulaşır. Aralığın ilk yarısında, Somali çölünde yirmi gün at bindikten sonra bir İngiliz kolonisi olan Harar’a gelir. Burada “330 Frank maaş, iaşe, yol masrafları ve %2 komisyonla” bir İngiliz firmasının genel acentesi olur. Fakat Rimbaud, Aden’i terk etmeden önce, annesine mektup yazıp bilim kitapları yollamasını istedi. Sanattan elini eteğini çekmişti, aynı derecede önemli, başka entelektüel şeyler için çabalıyordu; derken sonraki zamanda metalürji, gemicilik, hidrolik, mineraloji, duvarcılık, doğramacılık, zirai makineler, kerestecilik, madencilik, camcılık, çömlekçilik, demir döküm işleri ve artezyen kuyularını inceler – her şeyi benimsemek ister, hiç olmadığı kadar açtır, hem

de genel acente sahibiyken bile! Ticarethanenin Harar şubesi, şair Rimbaud'nun idaresinde altın çağını yaşar. Ama şairin kendi işleri sürekli kötü gider. Mektuplarında paradan puldan bahseder, bunları aramak lazımdır. Yine sabırsızlanır ve Tonking'e, Hindistan'a ve Panama Kanalı'na gitmek ister. Belki de zihnini uyuşturmak için olacak, artık sadece işleriyle uğraşmaktadır; kahve ticareti, Kızıl Deniz'e yolladığı silahların ticaretini, pamuk ve meyve ticareti yapar – halbuki Fransa'ya en güzel gençlik şiirlerini armağan etmiştir. Mutsuzluk içinde şunları yazar: “Çok canım sıkılıyor, daha önce hiç benim kadar sıkılan birini tanımadım.”

Evlenmeyi arzu ettiği 1890 yılında içinde aniden bir tür nıkris, fırtınaların kırbaçladığı bu insanın o güne dek bilmediği o vücut sancısını hissetti. Fransa'dan uzakta, kölelerin ve zencilerin arasında, pis kokulu çölde. Ecel devasa adımlarla yaklaşıyordu. Bizzat kendisi hastalığı hakkında şunları yazdı: “Harar'ın havası soğuk, bense alışkanlıktan, basit bir keten pantolon ve pamuklu gömlekten başka neredeyse hiçbir şey giymiyorum; ve bu halde her gün ülkenin sarp dağlarında 15 ila 40 kilometrelik saçma sapan at gezintilerine çıktım. Sanırım dizimde, yorgunluk, sıcak ve soğukun ortaya çıkardığı zehirli bir ıstırap gelişmiş olmalı. Gerçekten de bu ıstırap diz kapağının altında bir çekiç darbesiyle başladı: dakika başı hissettiğim hafif bir darbeydi bu... Etrafta dolanıp çalışmaya devam ettim, hem de her zamankinden çok, çünkü sıradan bir soğuk algınlığı olduğumu samıyordum...” Aden'deki hastanenin İngiliz hekiminin yaptığı muayene ileri safhada, tehlikeli bir eklem iltihabı olduğunu meydana çıkardı. Rimbaud kendisinin Akdeniz'e açılan bir buharlıya götürülmesine karar verdi.

Marsilya'da bacağı kesilir. Yaşlı Madam Rimbaud yanındadır. “Kötürüm oldum,” diye yazar şair çaresizlikle, “kötürüm birinin dünyaya ne hayrı olur? Bütün bu katlandıklarımın sonra ölmeyi yeğlerim...”

Bunları onu yatağa düşüren, aylarca süren ağrılardan sonra yazar. Kanser olmuştur. Kız kardeşinin yazdığına göre 23 Temmuzda kendini, Roche'a yerleşmiş olan ailesinin yanına götürmüştür. Rimbaud, orada nihayet huzur ve uyku bulmayı ummaktaydı. Yıl 1891'di. Evine döndüğünde tahıllar donmuştu, kendisi için hazırlanan odayı

görünce haykırdı: “Burası Versailles’a dönmüş!” – Sonra hayatının en korkunç ayları geldi. Ekimde ölümün ilk alametleri belirginleşir. Şair bir kez daha, tek bacağıyla, yola çıkmak ister, Hindistan’a veya en azından Harar’a, zencilerin yanına. İstasyona götürülür, trenin içine sürüklenir ama bir sonraki istasyonda tekrar inmek zorunda kalır. Bu, bir insanın yaşayabileceği en derin çaresizlikti. “Hôpital de la Conception”a Jean Rimbaud adıyla kayıt açtırdı. Bundan sonrası, *istediği* hayat ile ölüm arasındaki mücadeleden ibaretti. Muhteşem hayaller görmektedir, “Illuminations”, yani aydınlanmaları geri dönmektedir. Şair can çekişirken geri döner, birden yine yirmi üç yaşında firar ederken durduğu, her köşeden “edebiyatın barbarlığı” ve “zekânın yumuşaması”nın yüzüne tükürdüğü yere varmıştır. Yeniden şairdir – artık hiçbir şey yazmasa bile. Yeniden oradadır – zaten bir yere ayrılmamıştır, sadece Harar’da, Mısır’da, İngiltere’de, Java’da bulunmuştur. Bu bir dolambaçtı, o kadar, artık Charleville’in şiirini apaçık önünde görüyordu ve şunun farkına varmıştı ki şiiri *başarmıştı!* Şiir muhteşem bir teselli halinde üstüne indi. “10 Kasım, öğleden sonra saat ikide öldü,” diye not aldı kız kardeşi Isabelle. Bu denli tanrı korkusu karşısında sarsıntıya uğrayan papaz ona dua etti. “Hiç böyle güçlü bir iman görmedim,” dedi. Isabelle’in yardımıyla Rimbaud, Charleville’e götürüldü ve büyük bir debdebeyle defnedildi. Kendisi hâlâ orada, kız kardeşi Vitalie’nin yanında, sade bir mermer anıtın altında yatmaktadır.

Hakikate haysiyetini vermeyenler Rimbaud’nun eserleriyle daima mücadele etti, buna rağmen onun eseri, dokuz yaşındayken okulda yazdığı ve hem öğretmeni hem arkadaşı olan Izambard’ın muhafaza ettiği “Güneş henüz sıcaktı...” başlıklı o uğurlu, devrimci ve baştanbaşa şairane kompozisyonuyla başlar. Racine, Verlaine, Valéry, Gide ve son zamanlarda da Claudel olmak üzere tüm büyükler de dahil Fransızcada şimdiye kadar yazılmış en muazzam ve en asli eserlerdendir bu. Onun şiiri sadece Fransızca değildir, Avrupa’ya mal olmuştur, bir dünya şiiridir o, harika bir büyüleyiciliği olan sözler, hikmetler, duygular ve hezeyanlardır şiirleri.

Rimbaud’nun konuşa konuşa tadını kaçırmamalı, onu okumak gerekir, onun yeryüzünün bir rüyası misali bütün olarak etki etmesine izin vermek gerekir, onun dünyasına aynı *onun* gibi adım atmak

gerekir, kirli pabuçlar, boş bir mideyle, kimi zaman Mézières yolunda, sonra Paris'te, çaresizlik içinde. Tıpkı Rimbaud'nun kendisi gibi *onun kiliselerinin* içine bakmak, eserini gözlemlemek yerine, yaşamak ve ıstırabını çekmek, nasıl ki bir kız, önüne çıkan herhangi bir şeye bakarsa eserine öylece bakmak gerekir. “Yazın, sabah dörtte, sürer / hâlâ aşkın uykusu. / Fundalardan çıkar / gece şenliğinin kokusu...” Böyle şeyler ender söylenir, şiiri ise hiç yazılmaz. Bu bütün, sarsıcı, yalnız ve cihanşumul Rimbaud'dur. Veya “Ophelia”ya, bütün dünyayı, dünyayla birlikte de tanrıyı içine hapseden o iki şiire bakın. Bu şiirlerde bugünkülerde eksik kalan her şey bulunabilir: en hakiki anlamıyla güzellik ve saygı vardır orada, terkedilmişlik ve onun içinde ebedi ve biricik tanrı, o büyük baba vardır, her ne kadar onu Rimbaud'nun mısralarından kovmak isteseler de. İnançlı olmak için kutsal ekmek yemek gerekmez, yılda iki kez günah çıkarmak gerekmez. İnsanın dünyanın yüzüne, bu yüzün ta derinlerine bakması yeterlidir – Rimbaud gibi. Kiliseyle asla alay edilmemelidir ama kötü papazlar kötü, alçak rahibeler alçak diye nitelendirilebilir. Ama tanrının ışıltısı ve iyiliği de, Rimbaud'nun baştan sona yaptığı gibi, esaslı bir güçle, övülmelidir. Çünkü onun eserlerini bu derece büyük kılan, kapalı biçimsizlikleridir. Rimbaud, Rimbaud gibi yazan ilk kişidir, o kadar. “Bir şeyin hiçbir şey olduğunu ama *Onun* olduğunu ve *Onun* her zaman olacağını” o zamanlar Rimbaud biliyor, başka kimse bilmiyordu.

O, “Shakespeare enfant”dır* – sebebi de yalnızca, Victor Hugo'nun bunu söylemesi değildir. Onun “Bateau ivre”** şiiri, o fantastik rüya ölümsüzdür. Rimbaud estetiği nereye atmıştı? Fakat edebiyatın, her çağda o berbat parfüm kokusunu yayan ve birbirini yiyen büyük çöp yığını arasında daha sonra ortaya çıkacak olan Rilke'nin gerçek dışı ve şeffaf yanı Rimbaud'ya uzaktır. Rimbaud hem iffetli hem hayvansıdır, en güzel ve hassas düşünceler ondan gelmektedir. O, zarif kâğıtlara değil, pis kokulu peynir kaplarına yazıyordu – ama şiir dediğin de *tam olarak* buydu. *Cehennemde Bir Mevsim*, sağken bizzat yayımladığı tek eseri idi. Rimbaud'nun ölümünden sonra Verlaine, onun külliyyatını yayımladı.

---

* Çocuk Shakespeare. (ç. n.)

** Sarhoş Gemi. (ç. n.)

Sonraları Stefan Zweig onun hakkında, şiir onun için bir “kurtarma denemesi”, “kabına sığmayan bir canlılığın subabı” gibi olmaktan çıkmıştı, dedi. Fakat böylesi akıntılara *salt* bir canlılık boşaltılamaz, Rimbaud boşaltamaz, çünkü şiir onun için bir sığınak değil, aksine asli vatanydı. (Rimbaud’ya derinden derine saygı duyan) aynı Stefan Zweig, “Din ona *asla* boyun eğdiremedi,” diye yazmaktaydı. Bununla birlikte *onun* edebiyatı eşsiz, dünya çapında olduğu su götürmez, tarihi bakımdan özgür, bağımsız, rafineleştirilmemiş, kir pas içinde ve yırtık pırtık ayakkabılarla bayram eden bir dindi. İşte bu dini Rimbaud’yu yenik düşürdü, ona boyun eğdirdi! – Bütün ömrü “Cehennem Mevsimi”ne, kalp atışları “Aydınlanmalar”ına bağlıydı. – Harar’daki zenginlik hiçbir işe yaramadı, parası pulu hiçbir şeye yaramadı, hiç ama hiçbir şey bir işe yaramadı, Rimbaud çökmektedir, en son ufalır gibi olur, hezeyanları içinde yere *diz çöker* ve son aydınlanma için, ebedi baba için yalvarır!

Ancak ebedi baba için yalvaran kimsenin ayakta kalma umudu vardır, ancak o kimse, Rimbaud’nun da dediği gibi, ben hep varım, diyebilir!